

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

ויקהל

(חלק בא שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלכות שיחות
שבוע פרשת ויקהל, כג"כט אד"ר, ה'תשפ"ד (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2024
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

ויקהל ב

244

א. בזהר פרשתנו¹ מסופר, שפעם אחת, כאשר היו ה„חברייא“ של ר' שמעון בן יוחאי במחיצתו ודיברו ביניהם ענינים של סודות התורה, הבחין רשב"י שר' יוסי „הוה מהרהר במילי דעלמא“. אמר לו רשב"י: „יוסי קום אשלים דיוקנך דאת חד חסר בך“

ב. לכאורה אפשר לבאר זאת – על יסוד ביאור אאמו"ר בהערותיו לזהר (כדלקמן סעיף ג) – ובהקדים:

אע"פ שר' יוסי הי' מן ה„חברייא“ של רשב"י⁷, שהיו (בכלל) בגדר „תורתן אומנותן“⁸, הנה הוא לא הי' (עכ"פ – בכל הזמנים) בסוג המסוים של אלו שרק „עוסקין בתורה“, ואינם מפסיקים לימודם כדי לעסוק באומנות (מילי דעלמא), וכמסופר בגמרא¹⁰ ש„שלחא הוה“ (אומן לעבד עורות¹¹).

וכן מצינו שר' יוסי עסק בצרכי ציבור (לדוגמא – התקנות השונות שהתקין בציפורי¹²).

ועפ"ז יש לומר, שה„מילי דעלמא“ שהרהר בהם ר' יוסי היו ענינים של צרכי ציבור¹³. ולכן הפסיק למענם

– היינו שראה שמצד הרהורו של ר' יוסי „במילי דעלמא“ נעשה חסרון ב„דיוקנו“, שאות אחת (משמו²) „חסר בך“.

ואח"כ „קם ר' יוסי וחדי במילין דאורייתא. . . אסתכל ב' ר' שמעון א"ל ר' יוסי השתא את שלים. . . ודיוקנך שלים“ (ולאחרי זה אמר ר' שמעון תורה על הפסוק³, ויעש⁴ את ציץ גו"ל).

לכאורה הסיפור תמוה ביותר: איך יתכן הדבר, שר' יוסי, שהי' מגדולי התנאים⁵, וישב במסיבת רשב"י וחברייא דילי, שבה דוברו רזי תורה, הרהר בשעת מעשה „במילי דעלמא“!

ולאידך גיסא, אם תימצא הסברה שהרהורו של ר' יוסי „במילי דעלמא“ הי' באופן כשר וראוי ע"פ תורה (עד שלשם כך יש מקום להפסיק משמיעת

6) וכדמוכח מזה גופא שרשב"י הוכיחו רק בזה ש„את חד חסר בך“, ולא – שהי' ענין של ביטול תורה ח"ו.

7) זח"ג (אד"ר) קכו, ב.

8) שבת יא, א.

9) כמו שמצינו בכ"כ תנאים ואמוראים. וראה שבת שם: א"ר יוחנן. . . כגון אנו מפסיקין כו' (וברש"י שם: הואיל ומפסיקין תורתנו לאומנתנו). ולהעיר מרמ"א א"וח ס"צ סי"ח (ושו"ע אדה"ז שם סי"ז). מג"א ואדה"ז שם סו"ס קו.

10) שבת מט, ריש ע"ב.

11) רש"י שם.

12) סנהדרין יט, א. ועוד.

13) אבל אין לומר שהיו בעניני פרנסה שלו

1) ריז, ב.
2) כ"ה בלקוטי לוי"צ לזהר כאן (ע' קנח).
ובאור החמה כאן: נסתלק ממנו סוד י' של רבי.
3) פקודי לט, ל. – השייכות דתורה זו כאן ראה לקולו"צ לזהר כאן (ע' קס).
4) כ"ה בזהר לפנינו. ובכתוב – „ויעשו“.
5) ראה עירובין נא, א. רש"י סוכה כו, א. ועוד. וראה סדר הדורות בערכו, וש"נ.

באמצע שמיעת רזי תורה – שכן עסק בצרכי ציבור דוחה תלמוד תורה.¹⁴ שנחסרו ממנו העילוי והגדלות של תלמוד תורה.²²

ג. ההסבר האמור – יסודו גם בביאור אאמור"ר (בהערותיו לזהר²³) על הסיפור הנ"ל, שהרהורו של ר' יוסי „במילי דעלמא” אין פירושו הרהור „בדברים בטלים ח”ר”, אלא קאי על ענין „עמל שיחה”, שהוא „דבר גדול” –

[כמו שנתבאר במקום אחר בארוכה²⁴ בביאור מאמר חז”ל²⁵ „אדם לעמל יולד . . איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה . . הוי אומר לעמל תורה נברא” – שמזה גופא שבתורת אמת יש הוה־אמינא שהאדם נברא „לעמל שיחה”, מובן שזוהי עבודה נעלית. ויתר על כן: גם לפי המסקנא, ש„לעמל תורה נברא”, אין הדבר שולל לגמרי את ענין „עמל שיחה”, ורק ש„עמל שיחה” (לבדו) אינו תכלית בריאת האדם;

ואדרבה – כדי להצליח ולהגיע אל התכלית והעילוי של „עמל תורה”, מוכרחת להיות תחילה עבודת „עמל שיחה”].

ובפרט שעייז פועל האדם את ה„שיחה” למעלה²⁶ – דהיינו את

לי למרדכי בתר ד’ ולבסוף בתר חמשה” – מגילה (שם).

22 ראה לקו”ש שם ע’ 377. וראה לקו”ש ח”ג ע’ 829 ואילך. ח”ד ע’ 1160 ואילך (במעלת הלולב על האתרוג).

23 לקוטי לוי”צ כאן (ע’ קנח ואילך).

24 לקו”ש חט”ו ע’ 94 ואילך. וש”נ.

25 סנהדרין צט, ב.

26 ראה אוה”ת ח”ש קכט, סע”א ואילך.

לקו”ש ח”ב ע’ 330 ואילך (ועוד) – בביאור מחז”ל

ובזה ה’ אפשר לבאר גם את הטעם לכך שמכל מקום נחסרה עייז אות משמו – כי מה שעסק בצרכי ציבור דוחה תלמוד תורה הרי זה¹⁵ מפני תועלת וטובת הרבים, אבל אצל העוסק בצרכי ציבור עצמו עלולה להגרם (ע”י התעסקות זו) ירידה (ועד שאמרו חז”ל¹⁶ „הטל עליהן צ”צ והן כלין מאליהן”)¹⁷.

[וכמו שמצינו¹⁸ לגבי מרדכי – כפי שנתבאר במקום אחר בארוכה¹⁹ – שהמשיך לשמש כמשנה למלך, כיון שהנהגתו זו להיות „בטל מדברי תורה ונכנס לשררה”²⁰ היתה לטובת כלל ישראל (הדוחה תלמוד תורה), ומכל מקום, אצלו גופא פעל הדבר ירידה („ירד מחשיבותו אצל חכמים”²¹), לפי

(ופטור אז מת”ת) – כי לא מסתבר כלל שיפטיק משמיעת ד”ת מרשב”י בשביל ענין של פרנסה. וראה לקמן הערה 33.

14 שהרי תורתו אומנתו מפטיק לק”ש (שו”ע ודאדה”ז) אור”ח סו”ס קו) ועוסק בצ”צ לא מפטיק (שם ס”ע ס”ד). וראה לקו”ש חט”ז ע’ 380 הערה 47. לקו”ש ח”ב ע’ 248 הערה 40.

15 ראה בכ”ז לקו”ש חט”ז שם. 16 סנהדרין יז, א. פרש”י בעלותך יא, כח. וראה נחומא וראא ה. שמו”ר פ”ו, ב.

17 להעיר גם מזו”ג (קפו, א) שהריח „בריהא דלבושייכו” שלא קרו ק”ש, מפני שהיו עסוקים בהכנסת כלה (נת’ בטה”מ תקס”ב ס”ע נו ואילך. ועוד).

18 להעיר ג”כ מענין חיי עולם וחיי שעה ואעפ”כ זמן תפלה לחוד וכו’ (שבת י, א).

19 לקו”ש חט”ז שם ע’ 377 ואילך.

20 רש”י מגילה טז, ב. פרש”י מג”א בסופה

– שלכן „פירשו ממנו מקצת סנהדרין”.

21 רש”י מגילה שם (ולכן, „מעיקרא חשיב

„אמירת“ עשרה המאמרות שבהן נברא העולם ע”י הקב”ה, כביכול, כמו שמבאר רבינו הזקן בתניא²⁷, שעשרה המאמרות מלובשים תמיד בעולם להתהוותו ולהחיותו ולקיימו (וזהו פירוש „מילי דעלמא“ – עשרה המאמרות הבוראים את העולם ומלובשים בו, אשר נקראים בשם²⁸ „מילין דהדיוטא“).

[ויתירה מזו: כוונת ירידתה של הנשמה למטה היא (לא לתקן עצמה, אלא) לתקן הגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם³⁵, וע”י עבודה זו – עבודת הביוררים – בעיקר נשלמת תכלית³⁶ בריאת העולם דנתאוה הקב”ה להיות לו דירה בתחתונים³⁷].

מכל מקום, „עמל תורה“ נעלה יותר מ„עמל שיחה“³⁸, להיותו ממשיך את האור האלקי שלמעלה מהעולם³⁹. ולפיכך נגרם חסרון בשמו של ר’ יוסי כאשר הרהר, „במילי דעלמא“, כי זוהי ירידה ביחס לענין „עמל תורה“ שלו.

ד. אמנם, בעומק יותר אין זה ביאור מספיק על כך ש„אות חד חסר בך“:

הנהגת התנאים והאמוראים היתה בהתאם לשורש נשמתם⁴⁰. ועל-דרך אופן הדברים בנידון דידן, שזה שר’ יוסי דוקא הרהר „במילי דעלמא“ הוא

ומשמעות הדברים באותיות של „עבודה“: „מהרהר במילי דעלמא“ (עמל שיחה²⁹) היינו עבודת ה„ביוררים“ – לברר ולזכך את עניני העולם (בפרט³⁰) ע”י עבודת „כל מעשיך יהיו לשם שמים“³¹ ו„בכל זרכיך דעהו“³² (בירור וזיכוך עניני הרשות (של האדם) – „מילי דעלמא“³³), אשר עבודה זו היא הפועלת את קיום העולם³⁴ ע”י „שיחה“ דלמעלה).

ומכל מקום אין זה בערך לענין „עמל תורה“ (ובפרט – סודות ורוי

(בר’ פ”ס, ח. פרש”י ח”כ כד, מב), יפה שיחתן כו’ מתורתן של בנינים.
(27) ח”ב פ”א.

(28) זח”ג קמט, ב. לקו”ת אחרי כה, ד. ועוד.
(29) ראה לקו”ש ח”כ ע’ 331 הערה 62 התייורך עם המבואר באוה”ת שם ש„שיחה“ הו”ע התפלה, וכן עם המבואר בד”ה אר”א כל אדם תרפ”ט (וראה לקו”ש חט”ו שם ע’ 96 ואילך ובהנסמן בהערה 25 שם) שקיום העולם („מלאכה“ דלמעלה) נעשה ע”י „עמל מלאכה“ ע”ש.
(30) ראה לקו”ש ח”כ שם ס”ב, סכ”ו.
(31) אבות פ”ב מי”ב.

(32) משלי ג, ו.
(33) עפ”ו י”ל ש„מילי דעלמא“ היינו כפשוטו (עניני פרנסה שלו) – כי אצל ר”ה ה’ זה ענין של עבודת ה’ (בירור עניני העולם).
(34) ע”ד הנ”ל במעלת העוסק בצ”צ מצד תועלת הרבים (עולם).

(35) תניא פל”ז (מת, ב).

(36) אין בזה סתירה להנ”ל דאדם „לעמל תורה נברא“ – כי הכוונה בזה (לא לענין התורה כמו שהיא בפ”ע, כ”א) כמו שהתורה פועלת בעולם (ראה בארוכה לקו”ש חט”ו שם ובהנסמן בהערה 35 שם).

(37) ראה בארוכה תניא שם (ישם, מט, סע”א) שלכן „מבטלין ת”ת לקיום מצוה מעשיית כשא”א לעשותה ע”י אחרים“.

(38) ראה בארוכה לקו”ש חט”ו שם, וש”נ. ח”כ ע’ 331-2 (ס”כ”א). ובכ”מ. ולהעיר ג”כ מתניא ספל”ז במעלת התורה על המצות.

(39) ובעבודת האדם, הו”ע תורתו אומנתו, שאינו עוסק בעניני העולם.

(40) ראה הקדמת התניא.

[וע"ד הפתגם הידוע בשם ר' זוסיא מאניפולי, שלא יבואו אליו מלמעלה בטענה מפני מה אינו בדרגתם של צדיקים גדולים, כי אם – למה אינו זוסיא].

זאת ועוד: מאחר שהעדר העילוי של עבודה אחרת גורם לו לחסרון בשמו, אזי "ירע לבבו" וידיעה זו תפריע לו לקיים את העבודה שנפלה בחלקו – בשמחה ובטוב לבב⁴⁴.

ועוד צריך להבין: מפני מה לא הרגיש ר' יוסי את החסרון שנעשה בדיוקנו ובשמו⁴⁵ עד שאמר לו זאת רשב"י, וכן כאשר (עי"ז ש"חדי במלין דאורייתא") חזר ונעשה "שלים", רשב"י הוא שגילה לו את הדבר?

ה. והביאור בזה – שהיא הנותנת:

אצל ר' יוסי מצד עצמו – כלומר, לפי האופן שבו צריכה להיות העבודה שלו מצד שורש נשמתו – הרהורו "במילי דעלמא" לא הי' חסרון, ואדרבה

וא"כ אין זה ירידה לגבי דרגתו (והיו"ד ד"יוסי" הוא אצילות שבבי"ט). וראה לקמן הערה 58.

(44) ע"ד תניא רפ"א. ולהעיר מתיא פכ"ז (לד, א).

(45) להעיר דר' יוסי (בתחלה) לא היה דייק בשמא (יומא פג, ב). אבל ראה לקו"ש ח"ו (ע' 36) הערה 13 ובשוה"ג (שם) שזהו מפני שענינו של השם הוא בהעלם (ע"ש). אבל בנוגע לר' יוסי עצמו, הרי לכאורה מובן שנשמתו האירה אצלו בגילוי, וזוהו מובן גם בנוגע לשמו (שע"י השם היא הארת הנשמה בגוף – לקו"ת בהר שם). וצ"ע. ולהעיר, שטוסף גם ר"י היה דייק בשמא.

כאן). וראה רש"י טנהדרין שם דהאי כינוי לאו כינוי השם קאמר". ולהעיר מלקולו"צ לחז"ב (ע' רעז).

– כביאור אאמו"ר⁴¹ – לפי שר' יוסי הוא בחינת המלכות, שהיא המקור לעולמות ב"ע (המתהווים מעשרה מאמרות דמלכות); ולכן עבודתו היא בענין "עמל שיחה" (וקיום העולם).

ומאחר ששליחותו של ר' יוסי בעלמא דין היא עבודת "עמל שיחה", אזי (הן אמת שבעמל תורה יש עילוי גדול ביחס לעמל שיחה, לפי שהתורה היא למעלה מן העולם, אבל) איך אפשר לומר שמשום כך שר' יוסי, הוה מהרהר במילי דעלמא" יארע חסרון בשמו (אשר שם האדם מכוון לבחינת נשמתו⁴²), בשעה שזוהי העבודה שבהתאם לנשמתו (וממילא – לשמו)⁴³?

(41) לקוטי לוי"צ כאן.

(42) ראה או"ת להה"מ ס"פ בראשית. לקו"ת בהר מא, ג. ובכ"מ.

(43) בלקוטי לוי"צ שם, דר' יוסי הוא בחי' מלכות, בחי' אחרונה דאצילות. וזה שהרהר במילי דעלמא הו"ע ירדת המלכות מאצילות לבי"ע, ולכן נחסר אות יו"ד משמו, שהוא כנגד עולם האצילות, ע"ש באורך.

אבל עצ"ע עפמשנת"כמ"פ (ראה לקו"ש חט"ז ע' 28, וש"ו) בהחילוק בין ר' יהודה ור' יוסי, דאף ששניהם בחי' מלכות* – ר' יהודה הוא בחי' מלכות כמו שהיא באצילות, ור' יוסי – כמו שיוורת לבי"ע (עיין המשך וככה תרל"ז ס"פ פ') [וכמרומו גם בשמם: ב"הודה" יש ד' אותיות שם הוי' (וראה סוטה י"ד, ב), משא"כ "יוסי" הוא רק בגימטריא שם אלקים (זח"ג רכג, א. פרש"י סנהדרין נו, רע"א), והיינו שהוא (א) רק גימטריא, (ב) דשם אלקים**]

(* ראה גם לקוטי לוי"צ כאן שמשווה יהודה ליוסי, ע"ש. אבל להעיר, שבנצו"א לחז"ג קכה, ב שר' יהודה הוא חסד. וכן הוא בהרבה מקומות בלקוטי לוי"צ. ו"ל שהוא בחי' חסד שבמלכות. ואכ"מ.

** ורק כינוי דשם הוי' (ראה לקוטי לוי"צ

כנ"ל), עבודתו (וממילא – דיוקנו ושמנו) היתה בשלימות; ומה שנחסר אצלו באותה שעה הי' בענינו בתור אחד מבני חברייא

דדשב"ב⁴⁶ (רשב"י בתור מי שתורתו אומנתו (כדלקמן)), שהי' צריך להיות בו (ג"כ) בעת זו – ולכן רשב"י (ראש החבורה) דוקא הוא שהי' יכול להכיר בחסרון זה בר' יוסי (וכן – הוא שהבחין כאשר החסרון נשלם לאחר מכן).

248

ויש לומר בדרך אפשר, שבכללות, ב' אופנים אלו תלויים בסיבה לכך ש,אי אפשר לו לעסוק בתורה:

אם הדבר הוא מפני היותו עסוק (בהיתר וע"פ תורה) בעניני פרנסה וכיו"ב פרטיים שלו, הרי זו הוראה שאין מקומה של נשמתו בסוג „מארי תורה“⁵⁰, אלא בסוג „מארי עובדין טבין“⁵⁰, היינו שאין היא שייכת במדה רבה כ"כ להשגת התורה (ולכן די לו בלימוד התורה של „פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית“);

ו. ויובן ע"פ מה שהביא רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה⁴⁷, ש„כל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס כפי מה שהיא יכולה להשיג . . וא"א לה להתתקן ולהשתלם . . בלתי ידיעה זו". ומי ש„נתעצל ולא השיג וידע אלא מעט, צריך לבא בגלגול עד שישגי וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה“.

אבל אם הי' עסוק (בהיתר וע"פ תורה) בעניניהם של אחרים (צדקה וכיו"ב), ובפרט – בצרכי ציבור הדוחים תלמוד תורה מצד טובת ותועלת הרבים – אזי הדבר הוא באופן שהקב"ה משלים את החסר לו⁵¹ במה שמשגי ע"י לימודו והשגת התורה שלו –

ומה דינו של הלומד „מעט“ לא מצד עצלות, אלא לפי שע"פ תורה הוא פטור מתלמוד תורה? – מבאר רבינו הזקן (בתורה אור⁴⁸), שבמצב זה יתכנו ב' אופנים:

ובכלל זה גם האופן⁵² שהקב"ה מברכו בהצלחה מרובה בלימוד התורה, כך שבזמן מועט הוא מצליח בלימודו

(א) זאת גופא היא הוראה שנשמתו שלו אינה שייכת (וממילא – לא הוטל עלי' להגיע) להשגת התורה במדה גדולה יותר, ועל כן היא מגיעה לידי שלימותה (גם) בלימוד מועט זה, ופעמים אפילו בלימוד של „פרק⁴⁹ אחד שחרית ופרק אחד ערבית“.

249

(50) ראה אגה"ק ס"ה (קט, א) בשם האריז"ל. ביאורו⁵¹ פ' וישב לאדמו"ה (כה, א"ב) ולהצ"צ (ע' קלד).

(51) ובפרט שמשכח תלמודו (תנחומא ושמו"ר שצויינו לעיל הערה 16). (52) בזהר (ח"ג קא, א*) שהובא בתו"א שם, קאי על לבושי הנשמה שישלים לו בג"ע „ההוא עלמא“. אבל פשוט, לכאורה, שאפ"ל תשלום בעוה"ז, וכבירושלמי שהובא בפנים.

(46) להעיר – דמדרכי שקול בדורו כמשה בדורו (אסת"ר ו, ב), ובאותו הזמן – ירד (חסר) במדרגתו בסנהדרין – כדלעיל הערה 21.

(47) פ"א סו"ד.

(48) מנחות צה, ג.

(49) מנחות צט, ב. ולהעיר, שענין זה „מדבריו

של ר' יוסי נלמוד“.

* (כ"ה בזהר לפנינו. ובתו"א שם: דף ק"א ע"ב.

ומשיג מה שדורש ע"ד הרגיל ריבוי זמן; וע"ד מה שאמרו בירושלמי⁵³ (וכן – „מארי רזי תורה“)⁵⁸ –

היתה הוכחה והוראה שעתה נדרש שר' יוסי יסור מעבודתו „במילי דעלמא“ ויפנה לעסוק בשעה זו ב„עמל תורה“, ובאופן השייך לחברייה דרשב"י, „תורתו אומנתו“.

וי"ל בדרך אפשר יותר מזה: טעם הדבר הוא לפי שהיתה אז עת רצון בענין התורה, שלימוד התורה שלו בזמן זה יהי „כמה פעמים ככה“ – שע"ז יושלם כל מה שהי' ראוי להשיג ע"י לימודו והשגת התורה שלו (בזמן שבו הי' „מהרהר במילי דעלמא“);

וכפי שאמנם אירע לאחר מכן, שע"ז ש"קם ר' יוסי וחדי במלין דאורייתא“, נתקיים בו (כדברי רשב"י אליו) „אנת שלים . . ודיוקנך שלים“, דיש לפרש – שלימות בתכלית, היינו שהשלים גם את העבר.

(משיחות ש"פ ויק"פ תשל"ב, תשל"ה)

ומשיג מה שדורש ע"ד הרגיל ריבוי זמן; וע"ד מה שאמרו בירושלמי⁵³ (וכן – „מארי רזי תורה“)⁵⁸ –

בנוגע ל„חסידים הראשונים“ ש„היו שוהין . . ומתפללין“ – ט' שעות ביום⁵⁴), ש„ע"י שהיו חסידים היתה ברכה ניתנת בתורתן“ – (והדבר פעל) „שהצליחו להבין ולהשכיל מיד ולא היו שוהין“⁵⁵.

וכדאיאתא לגבי צדקה, שע"ז „נעשה מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה“⁵⁶.

ז. ועפ"ז יש לבאר גם את הסיפור הנ"ל בזהר:

ראייתו זו של רשב"י, שהבחין בכך שנחסרה אות משמו של ר' יוסי

– ובפרט ע"פ ביאור אאמו"ר, שהיתה זו האות יו"ד⁵⁷ שבשם „יוסי“, שהיא כנגד היו"ד של שם הוי', המאיר באצילות; ובעבודת האדם זהו ענין „עמל תורה“ (ובפרט – סודות התורה) שלמעלה מ„עמל שיחה“ (עשרה מאמרות, מקור עולמות ב"ע), אשר

58) ע"פ המבואר בפנים, אולי יש לתווך המבואר בלקולוי"צ שם עם הנ"ל הערה 43 שבחי ר' יוסי היא מל' היורדת לבי"ע – כי זה שנחסר היו"ד משמו הוא לא מפני שהי' חסר בדרגתו הוא, כ"א בהמשכת התורה (אצילות) שהי' צ"ל בו; וענין זה ניכר באות יו"ד שכנגד אצילות (שכבי"ע).

53) ברכות פ"ה ה"א.

54) ברכות לב, ב.

55) פני משה שם. וראה לקו"ש חט"ז ע' 375.

56) תו"א בתחלתו (א, ב). אוה"ת בראשית

כרך ו' תתרכו, ב ואילך.

57) ראה גם אור החמה לזהר כאן.

